

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РЕПОЗИТАРІЙ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА

В статті проаналізовано етапи створення інституційного репозитарію Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, його завдання, функціональні можливості і роль і місце в інформаційних процесах.

Ключові слова: відкритий доступ, D-Space, інституційний репозитарій, наукові праці, цитованість, рейтинг.

Становлення сучасного інформаційного суспільства важко уявити без використання електронних інформаційних ресурсів. В умовах університету це може реалізуватися шляхом створення інституційного репозитарію, який є мережевим сервісом відкритого доступу для зберігання, систематизації, управління і поширення цифрових колекцій інтелектуальних продуктів, створених працівниками будь-якого структурного підрозділу, аспірантами та студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

В університетських репозитаріях, як правило, розміщують монографії, підручники, методичні матеріали, тематичні збірки, матеріали конференцій, наукові статті, електронні версії дисертацій та авторефератів дисертацій [2]. Серед основних переваг репозитарію: 1. збільшення кількості цитувань («індекс цитування вченого» – фактично це не що інше, як число посилань на всі роботи даного дослідника, які він виконав у відповідній галузі наукової діяльності за якийсь конкретний період; індекс цитувань – ключовий показник, що широко використовується в усьому світі для оцінки роботи дослідників і наукових колективів, визначає вплив вченого або організації на світову науку, якість проведених наукових досліджень) праць вчених університету; 2. інтеграція їх доробку до глобальних наукових баз даних; 3. зменшення наукової ізоляції; 4. створення можливостей для спільних творчих проєктів; 5. підвищення рейтингу університету [1]. Інституційний репозитарій (далі – ІР) базується на електронних матеріалах установи та її працівників. Внесення матеріалів до репозитарію відбувається як централізовано, шляхом передачі інформації до читального залу електронної бібліотеки, так і за принципом самоархівування авторами через мережу Інтернет. Однак, у будь-якому випадку, вносити електронні документи може лише зареєстрований користувач. Матеріали репозитарію доступні у відкритому доступі, при цьому авторські права зберігаються.

Перевагами створення репозитарію є також:

- реалізація основних функцій електронної бібліотеки, зокрема: інформаційної, що спрямована на необхідність задоволення потреби в інформаційних даних різних категорій користувачів за різними галузями знань; просвітницької, у тому числі за рахунок популяризації книг, монографій та інших документів, які належать до галузі біоресурсів і природокористування; науково-дослідної, що спрямована на сприяння глибокому вивченню даних щодо створення та безпеки біоресурсів, як нашої країни, так і світу, науковими співробітниками, викладачами університету та відповідни-

ми фахівцями; освітньої, в межах якої здійснюється підтримка як формальної, так і неформальної освіти шляхом надання не лише навчальних на наукових інформаційних джерел, а й необхідної додаткової літератури у вигляді авторитетних монографій;

- підвищення загального рівня наукових досліджень університету за рахунок організації доступу до міжнародних інформаційних ресурсів та забезпечення можливості самоархівування наукових робіт;
- стимулювання приєднання до європейських та світових наукових спільнот, реальної інтеграції наукового знання та його практичного застосування [1].

Проект зі створення інституційного репозитарію став пріоритетним у роботі бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка протягом 2013-2014 навчального року.

Первинним завданням співробітників бібліотеки було вивчення досвіду з даного питання бібліотек ВНЗ України. Було опрацьовано документи низки інституційних репозитаріїв, представлені на сайтах наукових бібліотек Хмельницького національного університету, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Донецького національного технічного університету, Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, Національного авіаційного університету та ін.

Створенню репозитарію передувала низка організаційних заходів.

Вивчивши та проаналізувавши досвід бібліотек директор бібліотеки В.С. Прокопчук з метою інформування та роз'яснення професорсько-викладацькому складу університету про необхідність створення інституційного репозитарію та збору інформації виступив на засіданні вченої ради університету з питанням «Про створення інституційного репозитарію Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка ElarKPNУ», представив проект положення про інституційний репозитарій. Заслухавши і обговоривши інформацію директора бібліотеки вчена рада ухвалила: схвалити положення, довести його до структурних підрозділів університету, розмістити інформацію про створення ІР на веб-сайті університету, викладачам та співробітникам подавати електронний варіант своїх праць в читальний зал електронної бібліотеки, забезпечити технічну та програмну підтримку, здійснювати методичну та організаційну підтримку, відповідальними за впровадження ІР визначити заступників деканів з наукової роботи та інформатизації навчально-го процесу, провести презентації, тренінги, консультування.

На виконання ухвали вченої ради ректор університету підписав наказ яким, окрім вищезазначених позицій, передбачив створити Координаційну раду з питань функціонування репозитарію. До складу ради увійшли: голова – І.М. Конет, доктор фізико-математичних наук, професор, проректор з наукової роботи, заступники – В.В. Кобильник, кандидат політичних наук, проректор з науково-педагогічної роботи та В.С. Прокопчук, доктор історичних наук, професор, директор наукової бібліотеки, секретар – Райхель А.В. зав. відділом електронних інформаційних ресурсів, члени – В.С. Кшевецький, кандидат філологічних наук, доцент, керівник відділу наукової роботи і міжнародних зв'язків, О.В. Слободянюк, кандидат технічних наук, доцент, начальник Центру інформаційних технологій, В.А. Федорчук, доктор технічних наук, професор, зав. кафедри інформатики, С.О. Кантлін, заступник директора наукової бібліотеки, В.В. Лавренюк зав. читального залу електронної бібліотеки, Т.М. Опря, зав. інформаційно-бібліографічного відділу.

Координаційна рада діє на підставі Положення, яке визначає основні завдання та функції, склад, права та обов'язки голови, заступника, секретаря та членів Координаційної ради.

Важливим етапом у підготовчій роботі стало роз'яснення користувачам порядку представлення електронних версій наукових праць в репозитарії. З цією метою було розроблено та затверджено Координаційною радою низку інструктивних матеріалів: методичні рекомендації «Робота з інституційним репозитарієм», «Правила бібліографічного опису документів», «Шлях електронного документу для реєстрації в IP», веб-презентація «Поради щодо ефективної роботи з репозитарієм». Ці та інші документи були доведені до працівників бібліотеки, представників факультетів та кафедр під час семінарських занять, групових та індивідуальних тренінгів.

На засіданні координаційної ради усім відповідальним за впровадження IP від факультетів роздано компакт-диски, що вмістили ухвалу вченої ради, наказ про створення репозитарію, положення про інституційний репозитарій, методичні рекомендації, бланк авторського договору, а також прізвища та координати відповідальних за наповнення репозитарію працівників бібліотеки.

Пройшовши організаційний етап, зайнялись технічними проблемами, зокрема – вибору програмного забезпечення. Вивчення досвіду показало, що у 80% бібліотек ВНЗ України використовується програмне забезпечення DSpace – одна з найбільш розповсюджених систем для формування й управління відкритими архівами (наукові статті, звіти, дипломні та магістерські роботи, автореферати, дисертації, монографії, навчально-методичні матеріали, матеріали наукових конференцій, результати експериментів тощо) [3]. Цей програмний продукт відповідає основним вимогам до електронних бібліотек навчальних, наукових установ та організацій і дозволяє здійснювати створення електронних архівів інформаційних ресурсів різного виду, швидкий доступ до матеріалів електронної бібліотеки, надання результатів досліджень широкому колу користувачів, збереження результатів наукових досліджень, обмін інформаційними даними. Крім того DSpace надає можливість змінювати або доповнювати його, відповідно до потреб конкретної організації.

Програмне забезпечення DSpace є вільно розповсюджуваним, реєстрація провайдера даних також безкоштовна.

За формою подання інформаційних даних та відомостей до фонду можуть бути внесені як електронні аналоги друкованих видань, так і самостійні електронні видання, які не мають аналогів, зафіксованих на інших носіях.

Таким чином, обравши програмне забезпечення, створивши структуру IP, подолавши низку організаційних заходів, за декілька місяців функціонування інституційний репозитарій вміщує біля 900 наукових публікацій.

Але для ефективного функціонування та використання ElarKPNU потрібно надалі проводити тренінги, семінари, індивідуальні та групові заняття; включити репозитарій до міжнародного рейтингу Webometrics, надати доступ до нього через світові глобальні мережі, зареєструвати та інтегрувати IP у міжнародні реєстри DOAR (The Directory of Open Access Repositories), ROAR (Registry of Open Access Repositories), Open Doar (The Directory of Open Access Repositories).

Список використаних джерел:

1. Іванкевич О.В. Інституційний репозитарій Національного авіаційного університету – новий інтернет-ресурс електронної бібліотеки [Електронний ресурс] / О.В. Іванкевич, В.Ю. Вахнован. – Режим доступу: jml.nau.edu.ua/.../article/download/5445/6155.

2. Інституційний репозитарій. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
3. Ткаченко Н.О. Досвід створення відкритого електронного архіву в Донецькому національному технічному університеті [Електронний ресурс] / Н.О. Ткаченко. – Режим доступу: ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/1011.

The paper analyzes the stages of institutional repository Kamenetz-Podolsky National University of Ivan Ohienko, his job, functionality and Role in the information process.

Key words: *open access, D-Space, institutional repository, research papers, citation, rating.*

Отримано: 28.01.2015

УДК 025.5:027.7:378.4(477.43)

Т. М. Опря,
м. Кам'янець-Подільський

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

У статті висвітлюється досвід інформаційно-бібліографічної діяльності наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, спрямованої на накопичення і створення інформаційних ресурсів та забезпечення вільного і необмеженого доступу до них.

Ключові слова: *інформаційно-бібліографічна діяльність, каталоги, картотеки, бібліографічні посібники, електронний каталог, електронна бібліотека, веб-сайт.*

Серед багатьох важливих завдань, які стоять перед бібліотеками на сучасному етапі, одним з головних є забезпечення вільного і необмеженого доступу до інформації, задоволення інформаційно-бібліографічних потреб користувачів. До бібліотеки сьогодні прийшло нове покоління користувачів, обізнаних у комп'ютерних та Інтернет-технологіях. Проте вони часто не володіють традиційними методами пошуку інформації, не вміють користуватися звичайними каталогами і картотеками, бібліографічною та реферативною інформацією. Тому однією з головних функцій бібліотеки є формування інформаційної культури, яка включає традиційну бібліотечно-бібліографічну культуру й уміння оперувати інформацією з використанням сучасних комп'ютерних засобів.

Суттєвим чинником, що визначає рівень інформаційно-бібліографічної діяльності, є довідково-бібліографічний апарат (ДБА), безпосереднім функціональним призначенням якого є цілеспрямоване розкриття фондів бібліотеки. Основною складовою ДБА є система бібліотечних каталогів та картотек. На сьогоднішній день процес обслуговування користувачів передбачає використання нових джерел інформації. Довідково-бібліографічний апарат в його звичайному вигляді доповнюється і замінюється електронними джерелами, модернізується під впливом змін інформаційних потреб користувачів. У нашій бібліотеці паралельно з традиційними алфавітним і систематичним каталогами, зведеним краєзнавчим каталогом, систематичною картотекою статей (СКС), тематичними картотеками функціонують електронний каталог (ЕК), електронні бази даних (БД), електронна бібліотека та інші комп'ютерні технології.